

Ключові слова: менеджер, організація роботи, удосконалення роботи менеджера, функції менеджера.

Abstract. Jarosław Wolejszo. Organization of manager's (commander's) activities Organization of a manager's workday has certain impact on numerous issues. No one needs to be convinced that the thesis is right. It is not only creation of own image but affecting many affairs connected with the functioning of a company or its element. A manager, due to his or her position in an enterprise, is able to significantly influence the activities of subordinates. One should also consider the fact that there is a correlation between a nature of work, specific character of a company and personality of a commander (manager). He or she is the one who choosing style of leadership is many a time determined by nature of work and issues to be decided. Remarkable feedback activity takes place between subculture of the managed and certain personal features and habits of a manager. Practice indicates that it would be good if a boss selected his or her style of leadership with respect to the subculture that can be initially found in an enterprise. There are many considerations affecting organization of a manager's activity, his vertical and horizontal relations. It is not justifiable for a new boss occupying his or her position to destroy everything established by predecessors.

In numerous literature analyses treating of management and the functioning of organization there is no direct reference to a specific company (firm, enterprise). As a rule general issues are presented and the function of a manager is defined in different ways. The subject matter that have briefly been elaborated on above show unambiguously that efficient organization of a manager's activities is an important factor of an enterprise's functioning efficiency. Such a statement is a result of, above all, the fact that a manager who irrationally organizes own activities may make many factual errors and have a disorganizing impact on work of direct subordinates and the whole company. A manager's bad model may lead to a complete breakdown of institution efficiency. Even a traditional proverb, being a generalization of experience centuries old, draws one's attention to this phenomenon by the following saying: "like master, like man".

Key words: commander, organization of work, improvement of manager's activities, function of a manager's.

УДК: [330.332+330.341.1]:338.1(477)

Проданова Л.В.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано інвестиційно-інноваційні ресурси національної економіки. Важливою складовою ефективного механізму формування, використання та активізації інвестиційно-інноваційних ресурсів визначено національну інноваційну систему. На фоні стабільності, а подекуди навіть зростання абсолютних показників інвестицій та інновацій, інвестицій в інновації, за наявності доволі потужного потенціалу науки, стан інвестиційно-інноваційного ресурсозабезпечення економіки залишається незадовільним, а інноваційна політика – малоефективною. Вирішення проблеми потребує комплексного підходу – у рамках національної інноваційної системи за рахунок: забезпечення умов її формування і розвитку; визначення і коригування цілей та пріоритетів; постійного вдосконалення структури; координування і стимулювання діяльності; інтеграції з міжнародними інноваційними системами.

Ключові слова: розвиток національної економіки, інвестиційно-інноваційні ресурси, національна інноваційна система

Постановка проблеми. Об'єктивним чинником прогресу людського суспільства є науково-технічний і технологічний прогрес. Особливістю сучасного етапу розвитку людства є перетворення знань та інформації на головний виробничий ресурс, а науки – на безпосередньо продуктивну силу. Інвестиції та інновації забезпечують поступальний і взаємопов'язаний

розвиток науки та техніки, що зумовлює еволюційні й революційні зміни в межах технологічного способу виробництва, а опосередковано – всієї сукупності суспільних відносин. Такі зміни є підґрунтям формування сучасних моделей інноваційно орієнтованої економіки розвинутих країн світу.

Поглиблений аналіз моделей економік провідних країн світу доводить, що механізм їх розвитку базується на спрямуванні зусиль щодо набуття новітніх знань та використання (упровадження) відповідних надбань прогресивного характеру за рахунок відкриттів та винаходів у всіх сферах суспільного життя [1, 339]. Саме такий економічний розвиток, за класифікацією Всесвітнього економічного форуму, вважається інноваційним. Основною ознакою сучасного розподілу сил у світі є суттєвий відрив країн з інноваційно орієнтованою економікою, які активно формують нові глобальні ринки (інформації та технологій), від менш потужних країн, які змушені повністю залежати від позиції «активних гравців». У країнах, що належать до інноваційних лідерів, спостерігається висока концентрація найбільш рентабельних видів бізнесу (з найбільшим вмістом доданої вартості в ціні продукту), переважно високотехнологічна структура національного виробництва й зосередження найбільших фінансових потоків. У компаніях цих країн працюють найкращі фахівці, які забезпечують ефективну діяльність на всіх стадіях створення інновацій – від ідеї до її комерціалізації [2, 87].

Реалізація моделі інноваційного розвитку потребує значних фінансових ресурсів. За свідченням фахівців, «відмітна особливість інноваційного розвитку порівняно з науково-технічним стосується передовсім ресурсів. Якщо в середньому витрати на фундаментальні дослідження прийняти за одиницю, то на прикладні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи необхідно у 10 разів більше» [3, с. 6]. Таким чином, постає проблема інвестування інновацій. Між тим, світова практика підтверджує, що інновації постійно підвищують прибутковість інвестицій, і саме тому розвинутим країнам вдається підтримувати швидкі темпи економічного розвитку.

Ураховуючи зазначене вище, проблема інвестиційно-інноваційного ресурсозабезпечення національної економіки є актуальною.

Аналіз останніх публікацій. Проблемам інноваційного розвитку національної економіки та його ресурсного забезпечення присвячені праці З.Адаманової, В.Гейця, А.Мазаракі, Л.Федулової, А.Чухна та інших відомих вітчизняних вчених. Науковці зазначають, що: сьогодні перед Україною постало першочергове завдання «відбудови гнучкої економіки, що легко адаптується до інновацій, здатна своєчасно реагувати на диференційований попит і випускати складну якісну продукцію, забезпечуючи тим самим успіх на ринку» [4, 770]; «проблема інноваційного розвитку економіки України, скільки б про неї не говорили і не писали, залишається віртуальною реальністю стосовно виконання стратегічних цілей – забезпечення економічного зростання та соціального добробуту людей на якісній основі» [5, 24].

Мета статті. Метою дослідження є вивчення сучасного стану інвестиційно-інноваційних ресурсів економіки України і механізмів, що здатні забезпечити їх активізацію та ефективність.

Викладення основного матеріалу. Інвестиції у широкому розумінні є довгостроковим вкладенням капіталу в різні сектори та галузі економіки, науково-технічної діяльності, інфраструктуру, соціальні програми, охорону природи з метою розвитку виробництва, соціальної сфери, підприємництва тощо. З фінансової точки зору інвестиції – це всі види активів (коштів), що вкладаються й використовуються у процесі економічної діяльності; з економічної – це витрати на створення, розширення, технічне переоснащення, оновлення основного й неосновного капіталу. З позицій сучасного розуміння сутності капіталу та уявлення про його різновиди, інвестиції є витратами, що зумовлюють кількісне зростання (нагромадження) та якісне вдосконалення матеріального й нематеріального капіталу (інноваційний розвиток).

У табл. 1 подано дані, що віддзеркалюють науково-технологічний та інноваційний розвиток України в період 1995-2011 рр. За даними офіційної статистики, обсяг виконаних

наукових та науково-технічних робіт (НТР, у фактичних цінах) має тенденцію до зростання, але питома вага їх у ВВП упродовж 2000-2011 рр. скоротилася з 1,16 до 0,79% (тобто зростання абсолютного показника обсягів робіт здебільшого зумовлено інфляційними процесами). Показники інноваційності промислових підприємств були нестабільними: частка підприємств, що впроваджували інновації впродовж 2000-2005 рр. скоротилася з 14,8 до 8,2%, а в період 2006-2011 рр. зросла лише до 12,8%; впродовж 2005-2010 рр. частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції скоротилась майже удвічі і становить 3,8%.

Таблиця 1.

Динаміка показників наукового й інноваційного розвитку України (1995-2011 рр.)

Показники	1995	2000	2005	2010	2011
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), у фактичних цінах, млн. грн.	709,3	1978,4	4818,6	9867,1	10349,9
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	...	1,16	1,09	0,90	0,79
Частка наукових та науково-технічних робіт за напрямками в загальному обсязі робіт, %:					
фундаментальні дослідження	11,5	13,5	18,7	22,2	21,3
прикладні дослідження	29,5	22,1	14,7	16,4	18,0
науково-технічні розробки	55,6	55,9	50,0	51,0	48,2
науково-технічні послуги	3,4	8,5	16,6	10,4	12,5
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки, одиниць	1453	1490	1510	1303	1255
Кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, тис. осіб	179,8	120,8	105,5	89,6	85,0
Упроваджено нових прогресивних технологічних процесів, у тому числі:					
маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	1044	430	690	479	517
Освоєно виробництво нових видів продукції, тис. найменувань із них:					
нових видів техніки	1000	631	657	663	897
Частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, %	...	14,8	8,2	11,5	12,8
Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %	...	...	6,5	3,8	3,8
Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	...	18,0	11,9	13,8	16,2

*[складно за 6]

Упровадження нових прогресивних технологічних процесів у 2011 р. порівняно з 2000 р. зросло на майже на 80%, але становить лише 85,5% від рівня 1995 р., кількість найменувань освоєних виробництв нових видів продукції скоротилось на 78,93%, проте питома вага нових видів техніки в ній зросла з 4,1 до 27,7%. Частка підприємств, що займались інноваційною діяльністю, за період 2000-2011 рр. скоротилась на 1,8 процентних пункти. Незначна питома вага у структурі нових технологічних процесів упроваджених маловідходних і ресурсозберігаючих технологій (35,6% у 1995 р. і 20,6% у 2011 р.) відображає структурну особливість промисловості, де, як вважають вчені, переважає «частка підприємств низьких переділів в технологічному комплексі, які не завжди зацікавлені в модернізації своєї технологічної бази в умовах отримання високої ренти при сприятливій кон'юнктурі на зовнішніх ринках» [5, 25]. Використання застарілих основних засобів у поєднанні з дешевою робочою силою дозволяє підприємцям, які працюють в Україні, одержувати значні прибутки:

оскільки оновлення машин і обладнання потребує довготривалих і значних капіталовкладень, оскільки використовувати застаріле обладнання і технології для одержання «швидких» прибутків набагато вигідніше, а «плата за перевитрати енергоресурсів і неефективне використання інших матеріальних факторів виробництва не така вже й велика, порівняно з тією економією, яку підприємець одержить за відповідних обставин».

Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості України (табл. 2.) за 2000-2011 рр. (у фактичних цінах) виріс з 1760,1 млн. грн. до 14333,3 млн. грн. Протягом усього досліджуваного періоду найбільшу питому вагу у структурі інноваційних витрат становили витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення: 2000 р. – 61,0%, 2005 р. – 54,8, 2010 р. – 62,8%, 2011 р. – 73,2%. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств, хоча їх частка коливається: зростає від 79,6% у 2000 р. до 87,7% у 2005 р., а потім знижується до 52,9% у 2011 р. Слід відмітити зростання ролі у фінансуванні інновацій держави (з 0,4% у 2000 р. до 1,1% у 2010 р.) та іноземних інвесторів (з 7,6% у 2000 р. до 30,0% у 2010 р.). Збільшення частки «інших джерел» у 2011 р. можна пояснити зростанням фінансування інновацій за рахунок вітчизняних інвесторів.

Таблиця 2.

Динаміка показників фінансування інновацій в Україні (2000-2011 рр.)

Показники	2000	2005	2010	2011
Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості, у фактичних цінах, млн. грн., у тому числі за напрямками (у % до загального обсягу)	1760,1	5751,6	8045,5	14333,3
дослідження і розробки	15,1	10,6	12,0	7,5
придбання інших зовнішніх знань	4,1	4,2	1,8	2,3
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	61,0	54,8	62,8	73,2
інші	19,8	30,4	23,1	17,0
Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності у промисловості (у % до загального обсягу), за рахунок:				
держбюджету	0,4	0,5	1,1	1,0
власних коштів	79,6	87,7	59,4	52,9
коштів іноземних інвесторів	7,6	2,7	30,0	0,4
інших джерел	12,3	9,0	9,6	45,6

*[складено за 6]

У результаті аналізу структури витрат організацій на виконання власними силами наукових та науково-технічних робіт (за період 1995-2009 рр., з 2010 р. дані не публікуються) виявлено, що зростання питомої ваги витрат організацій на фундаментальні дослідження (з 14,5% у 1995 р. до 24,8% у 2009 р.) супроводжувалось скороченням перш за все прикладних та науково-технічних розробок (з 50,7 до 46,8% відповідно). Це, на думку фахівців, свідчить про те, що «коли наукова та науково-технічна діяльність, яка пов'язана з фундаментальними розробками, нарощує свою активність щодо тих проблем, які ближче до трансферу новітніх технологій, особливо в технічних науках, то існує відповідний занепад активності промислових підприємств» [4, 659].

Світовий досвід формування та використання інвестиційно-інноваційних ресурсів економіки доводить, що успіхи високорозвинутих країн в цьому напрямі здебільшого забезпечувалися створенням, розвитком та ефективним функціонуванням так званих

національних інноваційних систем. Національна інноваційна система (НІС) у вітчизняній науковій літературі в основному розглядається із двох позицій: як сукупність суб'єктів господарювання, які беруть участь у створенні та розповсюдженні нового знання, його трансформації в технології та наступному споживанні, і як сукупність відносин між цими суб'єктами. Так, З. Адаманова визначає НІС як «сукупність організацій і інститутів приватного та державного секторів економіки, що здійснюють дослідження та розробки для виробництва та реалізації високотехнологічної продукції, фінансують інноваційну діяльність, та інституційне середовище, що охоплює законодавчі акти, норми, правила тощо, які визначають форми й методи взаємодії зайнятих інноваційною діяльністю організацій – однієї з одною та з іншими сегментами національної економіки» [7, 42]. М. Жук вважає, що НІС «потрібно розглядати як сукупність фізичних і юридичних осіб у межах національних кордонів, об'єднаних у комплекси інститутів правового, фінансового та соціального характеру, діяльність яких спрямована на сприяння ефективному продукуванню, розповсюдженню та використанню, у тому числі комерційної реалізації нових знань і технологій» [8, 31].

Аналіз світового досвіду формування, розвитку та функціонування НІС дозволяє констатувати визначальну роль у цих процесах держави, державної економічної політики й особливого її напрямку – інноваційної політики. Державного регулювання потребують: забезпечення умов формування, функціонування і розвитку НІС (у тому числі нормативно-правових); визначення (і коригування) цілей та пріоритетів НІС; постійне вдосконалення структури (елементів системи); координування і стимулювання діяльності НІС (усіх її елементів та зв'язків між ними); інтеграція НІС із міжнародними інноваційними системами. Реалізація зазначених заходів має підпорядковуватись меті та завданням соціально-економічного (інноваційного) розвитку країни.

Як свідчать дослідження вітчизняних науковців, оптимізувати структуру НІС можна шляхом: удосконалення державної системи управління та планування у сфері інновацій; державного фінансування науки й інноваційної сфери; розвитку фундаментальних досліджень. Стимулювання інноваційної кооперації бізнесу й науки всередині країни відбувається шляхом: стимулювання співпраці університетів і корпорацій, залучення приватного національного капіталу в інноваційну сферу; підвищення інноваційної активності приватного сектору із залученням іноземного капіталу в інноваційну сферу; інноваційної ініціативи наукового сектору. Інтеграція з міжнародною інноваційною системою здійснюється шляхом комплексної інтеграції і технічної спеціалізації виробництва; а налагодження внутрішніх зв'язків – шляхом утворення особливих умов для її формування і стимулювання ініціативи національних регіонів. Формування НІС відбувається шляхом: реструктуризації державного сектору науки; ініціювання інтеграції науки з освітою; залучення малого та середнього бізнесу до інноваційної системи; визначення пріоритетів експорту високотехнологічної продукції [7, 42-43].

Створенню та розвитку НІС України на сьогоднішній день перешкоджає, насамперед, відсутність науково обґрунтованої концепції інноваційного розвитку та пасивність держави: переважну частину заходів із формування інноваційної моделі розвитку економіки держава формулює у вигляді недоліків та побажань, що потрібно робити, а не чітко визначених організаційних, соціальних, правових механізмів реалізації інноваційної моделі економічного розвитку [9, 28]. У результаті спеціально проведеного дослідження (опитування), Держкомстат України виявив такі чинники, що гальмують запровадження інновацій на підприємствах країни: нестача власних коштів (зазначили представники 80,1% промислових підприємств); великі витрати на нововведення (55,5%); недостатня фінансова підтримка держави (53,7%); високий рівень економічного ризику (41%); недосконалість законодавчої бази (40,4%).

Нормативно-правова база регулювання науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні доволі масштабна: прийнято понад 100 законодавчих, нормативно-правових урядових актів і різноманітних відомчих документів. Серед законодавчих документів (окрім Цивільного,

Господарського, Митного, Податкового кодексів) такі закони: «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№ 285-XIV від 1 грудня 1998 р.), «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (№ 991-XIV від 16 липня 1999 р.), «Про напрями розвитку науки і техніки» (№ 2623-III від 11 липня 2001 р.), «Про інвестиційну діяльність» (№ 40-IV від 4 липня 2002 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (№ 443-IV від 16 січня 2003 р.). З травня 2007 р. набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Державного агентства України з інвестицій та інновацій» від 16 травня 2007 р. № 749, якою було затверджено положення про Державне агентство України з інвестицій та інновацій. Серед адміністративних заходів вищого рівня щодо проблем інноваційного розвитку України: парламентські слухання «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» (20 червня 2007 р.) та «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (17 червня 2009 р.). Незважаючи на масштабність нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, вона є фрагментарною, суперечливою і тому недосконалою [8, 33; 9, 29].

Висновки. У підсумку слід зазначити, що на фоні стабільності, а подекуди навіть зростання абсолютних показників інвестицій та інновацій, інвестицій в інновації, за наявності доволі потужного потенціалу науки, в економіці країни: зберігається високий ступінь зносу основних засобів виробництва; у структурі виробничої сфери превалюють екологічно небезпечні сировинні, матеріало- та енергоємні галузі, орієнтовані на зовнішні ринки збуту, у той час, як галузі, які мають забезпечувати потреби внутрішнього ринку, скорочують свою частку, а деякі, навіть, зникають. Результатом такого є економіка низьких технологічних укладів. Вирішення проблеми незадовільного використання інвестиційно-інноваційних ресурсів потребує комплексного підходу в рамках національної інноваційної системи, за умови досягнення єдності інтересів суспільства, держави, бізнесу, наукових установ, за рахунок підвищення ефективності інноваційної політики та її координації з усіма іншими напрямками державної економічної політики.

Список використаної літератури:

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / Ін-т екон. прогнозування ; за ред. В.М.Гейця. – К. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Мешко Н.П. Інноваційний розвиток країн світової економіки в умовах глобалізації : [монографія] / Н.П.Мешко. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 383 с.
3. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки / Л.Федулова // Економіка України – 2006. – № 5/6. – С. 4-10.
4. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М.Геєць ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К. : [б.в.], 2009. – 864 с.
5. Федулова Л. Науково-технологічний та інноваційний процес в Україні: тенденції в кризових ситуаціях / Л.Федулова // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 24-27.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт Держ. ком. статистики України / Держстат України. – Електрон., текст., табл. дан. і прогр. – К. : Держстат, 1998-2012. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Адаманова З.О. Національна інноваційна система: зміст і специфіка розвитку / З.О.Адаманова // Проблеми науки. – 2009. – № 1. – С. 41-45.
8. Жук М.В. Передумови формування національної інноваційної системи прискореного розвитку економіки / М.В.Жук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 30-36.
9. Задорожний В.П. Інноваційна діяльність в системі інвестиційної політики України / В.П.Задорожний // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 4. – С. 26-29.

Одержано редакцією: 23.02.2013р.

Прийнято до публікації: 09.03.2013р.

Анотація. Проданова Л.В. Інвестиційно-інноваційне ресурсообеспечення національної економіки. В статті проаналізовані інвестиційно-інноваційні ресурси

національної економіки. Важкою складовою ефективного механізму формування, використання та активізації інвестиційно-інноваційних ресурсів визначена національна інноваційна система. На фоні стабільності, а іноді навіть зростання абсолютних показників інвестицій та інновацій, інвестицій в інновації, при наявності достатньо потужного потенціалу науки, стан інвестиційно-інноваційного ресурсообеспечення економіки залишається незадовільним, а інноваційна політика – неефективною. Розв'язання проблеми потребує комплексного підходу – в межах національної інноваційної системи за рахунок: забезпечення умов її формування та розвитку; корекції цілей та пріоритетів; постійного удосконалення структури; координації та стимулювання діяльності; інтеграції з міжнародними інноваційними системами.

Ключевые слова: розвиток національної економіки, інвестиційно-інноваційні ресурси, національна інноваційна система

Abstract. Prodanova L.V. Investment-innovation resource provision of the national economy. The article gives analysis of the investment-innovation resources of the national economy. National innovation system is defined as an important component of effective mechanism for shaping, absorbing and intensifying investment-innovation resources. Condition of investment-innovation resource provision remains insufficient and innovation policy turns out to be inefficient even at times of stability and sometimes against the growth of absolute index numbers of investments and innovations, investments into innovations as well as upon availability of rather powerful scientific potential. Problem solution demands integrated approach – within the frames of national innovation system by means of: ensuring conditions for its shaping and development; adjusting objectives and priorities; continual structure perfection; coordination and encouragement of activity; integration with international innovation systems.

Keywords: development of national economy, investment-innovation resources, national innovation system

УДК 631.6:332.142.4

Мандзюк О.М.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РЕМОНТУ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ МЕЛІОРАТИВНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ

У статті розглянуто передумови використання меліорованих земель у сільському господарстві. Висвітлено основні наслідки трансформацій в сільському господарстві для сфери меліорованого землеробства. Проаналізовано стан фінансування ремонту внутрішньогосподарських мереж в умовах трансформації відносин власності. Розкриті причини, котрі гальмують використання меліоративних земель сільськогосподарськими виробниками. У їх числі: незадовільний стан меліоративних систем, високі експлуатаційні витрати, порівняно низька урожайність основних культур на осушених землях. Вона (урожайність) нижче проектної в більшості регіонів. При низькій урожайності терміни окупності витрат на ремонт і модернізацію меліоративних систем досить високі. Визначено основні проблеми меліорованого землеробства, що виникли в результаті недофінансування ремонтних заходів, головними з яких є погіршення технічного стану систем та екологічний стан ґрунту, що є причинами низької урожайності сільськогосподарських культур. Запропоновано напрямки вдосконалення фінансування ремонту на внутрішньогосподарській частині мережі основними з яких є субсидії, пільгове кредитування, пільгове оподаткування.

Ключові слова: трансформація відносин власності, субсидії, пільгове кредитування, пільгове оподаткування, внутрішньогосподарські меліоративні системи.

Постановка проблеми. Особливістю сільського господарства України є залежність земель від їх зрошення та осушення. Проведення реформи сільського господарства вимагало врегулювання питань власності на основі меліоративні фонди. Внутрішньогосподарська